

KADA ŽELITE NEŠTO DA PROMENITE - MORATE NEŠTO DA PROMENITE!

- Pokažite mu da je "važno", "uspešno", "primećeno"! Ne štedite pohvale, nagrade i podršku za svako poželjno ponašanje (rečima i govorom tela);
- Ne reagujte, ignorišite neprimereno ponašanje (izbegnite blizak telesni kontakt, udaljite se iz njegovog vidokruga);
- "Preusmerite" ga iz nepoželjnog ponašanja nudeći mu zamenu, prihvatljivu i za njega i za Vas ("Hajde da igramo, skačemo" - umesto besciljnog jurcanja u prostoru);
- Reagujte na prve znake neprilagođenog ponašanja. Predupredite ga nudenjem poželjnog (prigrbite ga, pomazite, pre nego što vas ogrebe);
- Promenite mu prostor (šireći ili ograničavajući ga), ili pak preuredite okruženje (zvukom, slikom, osvetljenjem) prateći reakcije deteta;
- Ponudite mu novu vrstu aktivnosti (nov redosled, pravila) prateći promene interesovanja ("Ne želiš da crtaš, hajde da pevamo");
- Kad god je to moguće, izbegnite sve što izaziva otpor ili bes ("trigere" ili okidače provocirajućeg ponašanja). Pomozite mu, ohrabrite ga da savlada problem, utešite ga kada ne uspeva;
- Osvestite mu osećanja, potrebe ("Sad si besan jer ne umeš sam i na svoj način", "Hajde da pokušamo zajedno"). Ako su ljutnja i bes izuzetno jaki, dozvolite mu da ih "istrese" na dozvoljeno mesto, predmet ("Možeš da skačeš, vrištiš, u svojoj sobi", ili "Istuci jastuk, lutku");
- Direktnim zahtevom, pri čemu ne vičite na dete, već kratkim, ključnim rečima, primerenim glasom, telesnim stavom, dodirrom, kontrolom pokreta, kontaktom oči-u-oči, prekinite ponašanje opasno po dete i okolinu. Budite dosledni u zabranama.
- Kad god možete, izbegnite fizičko kažnjavanje. Ono je bolno i za dete i za onoga ko kažnjava. Gledajući dugoročno, ono je i neefikasno jer pokazuje detetu ŠTA NE TREBA da radi, a ne KAKO treba raditi. I, najčešće, kod njega izaziva strah i zamenu problemskog ponašanja drugim, isto toliko nepoželjnim.
- Kada niste u stanju da izadete na kraj sa određenim ponašanjem, kada osetite da Vas dete naprosto "izvodi iz takta", OBRATITE SE STRUČNJAKU!

• Lekove treba koristiti samo u izuzetnim situacijama, pod kontrolom lekara.

NE PROPUSTITE DA MU NA NEKI NAČIN POKAŽETE DA GA VOLITE TAKVOG KAKAV JESTE!

KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA O PRAVI- MA DETETA

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta, usvojena 1989. godine, prvi je međunarodni ugovor koji se posebno bavi pravima deteta. Nijedna druga konvencija UN o ljudskim pravima nije bila prihvaćena tako brzo i svestrano kao ova - 191 država je do sada ratifikovala Konvenciju, a samo dve nisu. Jugoslavija je ovaj dokument ratifikovala 1990. godine, što znači da je obavezna da osigura prava sadržana u Konvenciji svakom detetu koje se nalazi na njenoj teritoriji.

Save the Children veruje da Konvencija UN o pravima deteta predstavlja suštinski izraz univerzalnih dečjih prava. Celokupni rad Save the Children fonda zasnovan je na ovoj Konvenciji.

Svi članovi Konvencije odnose se na svu decu, ali neki su posebno važni za decu sa smetnjama u razvoju. Nezvanični rezime tih članova glase ovako:

Član 2. (Nediskriminacija)-Sva prava primenjuju se na svu decu bez diskriminacije. Države imaju obavezu da štite decu od svih oblika diskriminacije i da preduzimaju pozitivne akcije u cilju promocije njihovih prava.

Član 23 (Invalidna i deca ometena u razvoju)-Mentalno ili fizički nesposobno dete ima pravo na posebnu negu, obrazovanje i osposobljavanje za rad, koji će mu obezbediti potpun i dostojan život i postizanje za njega najvišeg stepena samostalnosti i socijalne integracije.

Član 31 (Odmor, igra, rekreacija i kulturne aktivnosti)-Dete ima pravo na odmor, igru, slobodno vreme i učesće u kulturnim i umetničkim aktivnostima.

Izdavač: Save the Children Fund, Ljutice Bogdana 20, 11000 Beograd

*Publikaciju pripremile: Ksenija Kondić i Jadranka Novak
Korišćena literatura u delu koji se odnosi na Konvenciju UN o pravima deteta: Vučković-Šahović N., 1999, Konvencija o pravima deteta. Beograd: Jugoslovenski centar za prava deteta.*

Save the Children

KAKO IZAĆI NA KRAJ SA TEŠKOĆAMA U PONAŠANJU NAŠEG DETETA OMETENOG U RAZVOJU OD 0 DO 10 GODINA

Svakome se može desiti da se kao roditelj, vaspitač, lekar, staralac, suoči sa problematičnim ponašanjem deteta ometenog u razvoju sa kojim ne ume da se snađe.

Ovo je mali vodič kako se snaći u takvim situacijama. Ponašanje je najčešće prepoznatljiv vid iskazivanja dečjih potreba.

Osnovne potrebe deteta su:

- Potrebe vezane za telo, a to su: zadovoljavanje gladi, žeđi, potreba za toplotom, prijatnim zvucima, mirisima, ukusima, kretanjem; izbegavanje bola, zamora, napetosti,
- Potrebe vezane za odnos sa okolinom: razumevanje, stabilna, izvesna i jasna, predvidljiva situacija u poznatom okruženju, igra kao najširi kanal komunikacije,
- Potrebe vezane za odnose sa drugim ljudima: sigurnost, prihvaćenost, razumevanje, doslednost, toplina ophođenja,
- Potrebe vlastite ličnosti: potrebe za potvrdom sopstvenog umeća, uspešnosti, ispravnosti, koje vode ka osećanju uvažavanja, poštovanja, odnosno postojanja deteta takvog kakvo jeste.

Kako izaći u susret i zadovoljiti ove potrebe?

- Razvijanje **osetljivosti za prepoznavanje** dečjih potreba je dugotrajan i zahtevan proces koji se uči kroz svakodnevni život sa detetom. **Nema brzih ni lakih rešenja**. Najčešće se uči na **sopstvenim greškama**. Bitno je uočiti ih i biti spreman na promenu sopstvenog ponašanja, umesto insistiranja isključivo na menjanju deteta ili sredine.
- Način na koji dete ometeno u razvoju iskazuje svoje potrebe i osećanja **menja se po obliku i jačini** ispoljavanja iz časa u čas, iz dana u dan. To može da zbuni i navede roditelje na nedosledne i neodgovarajuće postupke.
- Izuzetno je važno **postaviti jasne granice i meru** u zadovoljavanju detetovih potreba, čime pomažemo i njemu i sebi.
- **Ključni načini** zadovoljavanja navedenih potreba su: **PRIHVATANJE, TOPLINA, PRAVOVREMENOST I DOSLEDNOST**, kako u reagovanju, tako i u zahtevima.

Koji su to neobični načini kojima dete ispoljava svoje potrebe?

- **teškoće zaspivanja**, često buđenje uz vrisak ili produženo plakanje, poremećeni ritmovi spavanja;
- odbijanje, odnosno neumereno **uzimanje hrane**, povraćanje;
- **napadi besa**: vrištanje, bacanje, rušenje, razbacivanje, otimanje, razbijanje, udaranje, nasrtanje, ujedanje, šutiranje;
- **samopovređivanje**: ujedanje, udaranje glavom, samoranjavanje (grebanje), grickanje noktiju, »gnječenje« očiju;
- **demonstrativno mokrenje i pražnjenje** (bez obzira na mesto i vreme);
- **osamljivanje**: bežanje iz situacije ili prostora, zatvaranje očiju, ušiju, prekrivanje glave, odnosno uvlačenje u čošak, kao potreba potpunog izdavanja;
- **prisilno ponašanje**:
 - telom*: klaćenje, trčanje u krug, zauzimanje čudnih položaja;
 - rukama*: trešenje, »lepršanje«, »tapšanje«, »ceđenje« i »gnječenje«, trpanje ruku u usta,
 - aktivnošću*: prisilno redanje, nizanje, nameštanje predmeta u prostoru, otvaranje i zatvaranje fioka, ormana.

Na osnovu čega procenjujemo da je u pitanju poremećeno ponašanje?

- kada ponašanje ne odgovara niti uzrastu niti razvojnom nivou deteta
- opasno je za dete ili za druge
- predstavlja dodatni problem za dete i otežava uobičajeni život porodice
- izaziva uznemirenost kod okoline
- neusklađeno je sa socijalno poželjnim ponašanjem.

Tipične situacije, "okidači" koji izazivaju dečje neprilagođeno ponašanje

U zavisnosti od uzrasta deteta i specifičnosti poremećaja, različite su situacije koje izazivaju neprilagođeno ponašanje. Najčešće su to:

- **Preterano izlaganje deteta**:
 - iznenadnim, jakim i čudnim zvucima,
 - bliskim unošenjem u vidno polje,
 - preteranim maženjem i grljenjem,
 - nasilnim izazivanjem pokreta,
- Naglo (bez pripreme) **odvajanje** od osobe koja pruža sigurnost i zaštitu,
- Iznenadne, ali i trajne **promene okruženja** koje izazivaju uznemirenost, nesigurnost, strah, paniku,
- Situacije **lošeg zdravstvenog stanja**, bolnog, koje dete ne može na odgovarajući način da iskaže, odnosno pokaže,
- **Neprimereno kažnjavanje**: vika, batine, izbacivanje, izolacija iz prostorije, lišavanje od predmeta za koje je dete posebno vezano,
- **Doživljaj zapostavljenosti**, neprimećenosti,
- **Neprimereni zahtevi** u odnosu na opšte ili trenutne mogućnosti deteta: preveliki koji opterećuju, ili premali koji izazivaju nezainteresovanost, odnosno dosadu.

Vaspitni postupci koji mogu da ublaže dečje poremećeno ponašanje

Neophodno je znati da poremećeno ponašanje deteta uvek u sebi nosi poruku koju treba razumeti i "dešifrovati" da bismo na dovoljno dobar način reagovali.

KAKO TO POSTIĆI?

- Usmerite se, pre svega, na ono što predstavlja teškoću u ponašanju deteta, ili ophođenju sa njim, a ne na ličnost deteta,
- Koristite male korake u uvođenju promena, započinjući od onoga što je najbliže uobičajenom ponašanju deteta i zapamtite: